
KENTLEŞME BİÇİMİNDEKİ DÖNÜŞÜMÜN KAMUSAL MEKANLARA ETKİSİ: İSTANBUL, KADIKÖY VE BATI ATAŞEHİR ÖRNEĞİ

Ebru Firidin Özgür, Sinem Seçer

Doç. Dr. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
ebru.firidin@msgsu.edu.tr
Arş. Gör. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
sinem.secer@msgsu.edu.tr

Kamusal mekanlar olmaksızın kentsel bir yaşamın olmayacağı, kentselliğin özünü kamusal mekanların oluşturulduğu, dolayısıyla kentlerin gelişimi ve dönüşümünde planlama açısından önemli bileşenlerden birisi olarak ele alınması gerektiği genel kabul görmektedir (Madanipour, 2010; Carmona, 2010a, 2010b; Carmona, vd. 2005; Cuthbert, 2006). Batı'da son 20-30 yıldır, ülkemizde ise 15-20 yıldır görülen kentleşme biçimi içinde kamusal mekanların tanımlanması, ele alınması ve değerlendirilmesinde farklı yaklaşımlar ortaya çıkmış; mekansal ve toplumsal olarak ayrışan kentlerde "kamusallığın" kendisi sorgulanmaya başlamıştır. Sonuç olarak bu mekanların kamusal dereceleri ele alınmaya başlanmıştır (Akkar Ercan, 2010; Atkinson 2003; Banerjee 2001; Nemeth, 2009; Nemeth ve Schmidt, 2011; Varna ve Tiesdell, 2010). Bu sorgulama içinde kamusal mekanların kamusal alanla ve dolayısıyla, açık, demokratik ve özgür bir toplumla ilişkisi (Adut, 2013; Habermas, 2003; Mitchell, 2003; Sennett, 2010) irdelenirken, kentleşme biçiminin ve kentsel politikaların etkisi de (Berney, 2010; Langstraat ve Van Melik, 2013; Garcia-Ramon, vd., 2004) önemli bir bileşen olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu çerçevede ele alındığında, kamusal mekanların ortak kamusal yaşamda ve kentlerin canlılığında önemli bir rol oynarken, herkese açık ve herkes tarafından kullanılan ideal kamusal mekan fikrinin sorgulanmaya başlandığı, kamusal mekan üretiminde ve kullanılmasında kentleşme biçiminin etkili olduğu ve kamusal mekanların barındırdıkları potansiyeller gereği kamusal alanla da ilişkisini kurarak ele alınması gerektiği kabul edilmiştir.

Yapılan araştırmada, İstanbul'da eski ve geleneksel olarak tanımlanabilecek bir ilçe olan Kadıköy merkezi ile son dönem özel mekan odaklı kurgulanan proje bazlı kentleşen Batı Ataşehir'de kamu mülkiyetindeki ve bakımı ve işletmesi yerel yönetimler tarafından yapılan iki farklı bölgedeki kamusal mekanlar ele alınmıştır. Bu mekanlarda anketler, gözlemler, mülakatlar ve belediye yetkilileri ile görüşmeler yapılmıştır.

Araştırma sonucunda planlama yaklaşımının ve kentleşme biçiminin, kamusal mekan kullanımında da belirgin etkileri olduğu görülmüştür. Kapalı siteler ve alışveriş merkezleri ile örülü Ataşehir ile kamusal ve özel mekan ilişkisinin doğrudan kurulduğu Kadıköy'de kullanıcılar ve yaşayanların kamusal mekanlarla, kentle ve hatta komşuları ve yaşadıkları çevreyle ilişkilerinin farklı geliştiği, planlama yaklaşımlarının da bazı temel farklılıklar taşıdığı görülmüştür.

1. Giriş

Kamusal mekanlar olmaksızın kentsel bir yaşamın olmayacağı, kentselliğin özünü kamusal mekanların oluşturduğu, dolayısıyla kentlerin gelişimi ve dönüşümünde planlama açısından önemli bileşenlerden birisi olarak ele alınması gerektiği genel kabul görmektedir (Madanipour, 2010; Carmona, 2010a, 2010b; Carmona, vd. 2005; Cuthbert, 2006). Batı’da son 20-30 yıldır, ülkemizde ise 15-20 yıldır görülen kentleşme biçimi içinde kamusal mekanların tanımlanması, ele alınması ve değerlendirilmesinde farklı yaklaşımlar ortaya çıkmış; mekansal ve toplumsal olarak ayrılan kentlerde “kamusallık” kavramı sorgulanmaya başlanmıştır. Kamusal ve özel olanın arasındaki sınır muğlaklaşırken, kamusalılığı oluşturan unsurlar tartışmaya açılmış; bu mekanların kamusal dereceleri ele alınmaya başlanmıştır (Nemeth ve Schmidt, 2011; Varna ve Tiesdell, 2010; Akkar Ercan, 2010; Nemeth, 2009; Atkinson 2003; Banerjee 2001). Bu sorgulama içinde kamusal mekanların kamusal alanla ve dolayısıyla, açık, demokratik ve özgür bir toplumla ilişkisi (Adut, 2013; Sennett, 2010; Habermas, 2003; Mitchell, 2003) irdelenirken, kentleşme biçiminin ve kentsel politikaların etkisi de (Langstraat ve Van Melik, 2013; Berney, 2010; Garcia-Ramon, vd., 2004) önemli bir bileşen olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu çerçevede ele alındığında, kamusal mekanların ortak kamusal yaşamda ve kentlerin canlılığında önemli bir rol oynadığı kabul edilmekle birlikte, herkese açık ve herkes tarafından kullanılan ideal kamusal mekan fikri sorgulanmaya başlanmıştır. Bununla birlikte kamusal mekan üretiminde ve kullanılmasında kentleşme biçiminin etkili olduğu da kabul edilmektedir. Kentleşme biçimindeki dönüşüm, yeni yerleşme tipolojilerinin ortaya çıkmasına neden olmakta ve bu tipolojiler yayılırken gelişen kentsel mekanlar farklı yaşam biçimleri ile örtüşmektedir. Örnek alan olarak kamusal-özel mekan ilişkisinin doğrudan kurulduğu ve sokak düzeni içinde klasik kentsel yaklaşım çerçevesinde gelişmiş olan Kadıköy merkezi ile son on yıldır gelişmekte olan Ataşehir ilçesinin Batı Ataşehir olarak adlandırılan ve özel mekan odaklı gelişen bölgesindeki kamusal mekan kullanımları incelenmiştir. Böylece her iki alanın da kamusal mekanlara literatürde atfedilen niteliklerle ne kadar örtüştüğü, kullanıcı profili, kullanım biçimleri ve katılım boyutları ile ele alınmıştır. Bu açıdan makale, 2013-2014 yılları arasında yapılan araştırma projesine dayanmaktadır ve alan çalışması bulguları bu proje sonuçlarından alınan kısımlardan oluşmaktadır (Firidin Özgür, vd. 2014).

2. Özel Mekan Odaklı Kentleşme Biçimi ve Kamusal Tartışmaları

2.1. Kamusal tartışmaları

Son dönemde neo-liberal politikaların hakimiyetiyle devletin temel mal ve hizmetleri sağlama bağlamındaki geleneksel rolü ve maddi kabiliyeti zayıflamış; bu mal ve hizmetler piyasa dinamiklerine eklenerek özel sektör tarafından sağlanırken, bu hizmetlerden kamunun bir parçası olarak, kişisel hak temelinde yararlanan “vatandaş”, bunları satın alan “müşteri”ye evrilmiştir. Sermayenin, ulusal ekonomilerin yönlendirmesinden kurtularak daha serbest hareket edebildiği bu dönemde, devletin küçülmesiyle maddi olanakları azalan yerel yönetimler için de kentsel mekanlar bir yatırım aracına dönüşmüştür. Kentlerde mekânsal parçalanma ve sosyal ayrışma ile kendini gösteren bu kentleşme biçimi, kamusal mekânlar açısından da sorgulanması gereken bir durumu oluşturmaktadır. Hem özel sektör hem de yönetimler tarafından, yaşayanların ihtiyaçlarından ziyade ticari kaygılarla, değişim değeri üzerinden yeniden üretilen kent mekanında, yaş, cinsiyet, sınıf ve kültürel anlamda farklılıkların görünürlük kazandığı bir demokratik düzlem olagelmiş kamusal mekanların dönüşümü literatürde artan bir yoğunlukta tartışılmaktadır. Son yıllarda ekonomi politigin uğradığı radikal dönüşüm sonucunda

yönetimlerin kamusal mekân üretiminde rejim değişikliğine gitmesinin yanında, kullanıcı ve politika yapıcılarının taleplerinin baskısı da kamusal mekânların şekillenmesinde rol oynamaktadır: hayat tarzlarının çeşitlenmesi, dolayısıyla giderek artan toplumsal ve mekânsal parçalanma sonucu kullanıcıların da kentsel mekânlarla ilgili farklılaşan taleplerine, geleneksel yerel yönetimler bürokratik ve katı yapılanmaları ve sınırlı kaynaklarıyla cevap verememektedir (De Magalheos, 2010: 566).

Devletin küçülmesi ve piyasaları düzenleyici rolden giderek çekilerek, bir anlamda kendisinin de piyasadaki bir aktör gibi davranmaya başlamasıyla “kamusal” ve “özel” olanın keskin ayrımı ortadan kalkmış, kamusal hizmetlerin el değiştirmesinde olduğu gibi kamusal mekanların da özelleşiyor olduğu tartışması literatürde hakim söylem haline gelmiştir. Ancak özelleşme konusu, yalnızca, mekanların mülkiyet ve/veya idaresinin özel sektör tarafından yapılmaya başlanması açısından değil; kamusal mekanlara yönelik olarak yargı alanındaki tutumun dönüşümü, bu mekanlarda teşvik edilen ya da caydırılan kullanım biçimleri ve kullanıcılar, güvenlik teknolojileriyle düzenleme ve kontrolün artırılması da bu çerçevede içinde ele alınmaya başlanmıştır (Kohn, 2004; Mitchell, 2003, 1995).

Günümüz kamusal mekanlarına yönelik iki temel yaklaşımın olduğu belirtilmektedir (Mitchell, 1995). İlkine göre kamusal mekan, iktidarın sınırlandırılmalarından, güç sembollerinden arınmış, tasarımı ve erişilebilirliğiyle insanların serbestçe iletişime geçmesine olanak tanıyarak politik hareketlerin oluşabildiği ve daha geniş kesimlere ulaşabildiği bir mekândır. Günümüzde gittikçe daha hakim olan yaklaşım ise yönetimler ve özel sektör öncülüğünde kamusal mekanların rekreasyon, rahatlama ve eğlenceye olanak tanıyan, "uygun" bir kesim tarafından belli kurallara uyularak kullanılan açık mekanlar olarak tasarlanmasıdır. Buna göre, iktidarın kontrol gereçleriyle mekânda bulunanların "ötekilerden" ve politik aktivitelerden rahatsız olmaması amaçlanır (Mitchell, 1995: 115). Günümüz kentlerinde, *yaşayanlar için* ama aynı zamanda *yaşayanlara rağmen* uygulanan kentsel politikalar, artan düzenlemelerle kamusal mekâna ideal anlamını kazandıran toplumsal iletişim ve politik temsil alanı olarak toplumsal işlevlerini zayıflatmakta, tüketim ve eğlence rolünü öne çıkartmaktadır.

Kohn'un (2004), Amerika Birleşik Devletleri'nde alışveriş merkezleri gibi yeni kamusal mekânlar ile ilgili olarak yargı kararlarını incelediği çalışmasında, Mitchell'in ayrımını destekler biçimde hukukun bu mekânlara yönelik hak temelli bir yaklaşımdan – devletin halkın kamusal mekanlara erişimi sağlamakla yükümlü olması -, mülkiyet temelli bir yaklaşıma – devletin de özel bir aktör gibi mekan üzerinde hak iddia ederek disipline etmesi- geçişini irdelemekte; hukuk anlayışının bu dönüşümü de yine mekânın özelleştirilmesine örnek teşkil etmektedir (Kohn, 2004: 5-10).

Van Melik, vd. (2007: 39) tarafından 'korku' ve 'fantezi' olarak kavramsallaştırılan bir diğer eğilim de fiziksel tasarım ve yönetimde yapılan düzenlemeler ve kamera gibi teknolojik gereçlerle kullanıcılara devamlı gözlendiğinin hatırlatılmasıdır. Dikkat çekilen bir diğer eğilim de tüketim odaklı özel etkinliklerin ve alışveriş, kafe gibi yerlerin kamusal mekânları işgalidir (Banerjee, 2001). Tüketim mekanlarının artışıyla, kamusal mekanlar içinde barındırdığı gerilimler, riskler, beklenmeyen davranışlarla zenginleşen kentsel yaşamın gerçeğinden arındırılır; bir grup insan dışlanırken başka bir grup insan için daha güvenli ve rahat hale gelir (Van Melik vd., 2007: 40). Bu mekanlarda kontrollü, tasarlanmış, planlı bir çeşitlilik söz konusudur (Sennett'tan (1992) aktaran Mitchell, 1995). Kamusal mekânlar daha güvenli ve eğlence temalı mekânlar halini aldıkça aynı zamanda aslında kullanıcılar açısından homojenleşmektedirler de.

Akademik çalışmalar genel olarak, kamusal mekânın günümüz kentlerinin sosyo-ekonomik hayatındaki rolünün dönüşümünü, neoliberal dönemde devletin başlıca sektörlerden çekilişi çerçevesinde değerlendirmiş, kentlerin giderek özel sektör güdümünde şekillenerek metalaşması sonucunda kamusal mekânların ve bu mekânların vaat ettiği demokrasinin de geleceğine dair karamsarlıklarını dile getirmişlerdir. Ancak özellikle son dönemlerde yapılan çalışmalar, bazı noktalarda bu literatürü eleştirmiş; bu çalışmalarda, deneyimlenen sürecin iyi ya da kötü olmaktan ziyade farklı dinamikleri olan yeni bir dönem olarak görülmesi ve yapılacak saha çalışmalarıyla bu dönemin özelliklerinin ortaya çıkarılması gerektiği belirtilmiştir. Mekânın durağan değil devingen, karşılıklı etkileşimle devamlı dönüşen bir yapıda olduğunu, kamusal ve özel alan ayrımının giderek karmaşıklaştığını savunan bu araştırmalarda, mekâna kamusalığını kazandıran niteliklerin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır (Madanipour, 1999; Van Melik, vd., 2007; Nemeth ve Schmidth, 2011, Varna ve Tiesdell, 2010).

2.2. Özel mekan odaklı kentleşme biçimi

Toplumsal yaşamdan bireysel yaşama dönüştü, bir ucunda korku diğer ucunda ise fantezi olarak da nitelendirilen iki uçlu bir dünya algılaması etkili olmaktadır (Van Melik, vd., 2007). Üst sınıflar için kentsel kamusal mekan steril olmaktan uzak, karmaşık, hatta tehditkar bir alan haline gelmektedir. Bu kaygıların ön plana çıkarıldığı kentleşme biçiminde başta konutlar olmak üzere, ofis, alışveriş, boş zaman geçirme ve sosyalleşme alanları, özel mekanların sınırlanacak tek emin yer olduğu fikri ile inşa edilerek pazarlanmaktadır. Böylece üst ve üst orta sınıf bireyler ve aileler, toplumun çoğunluğunu oluşturmasalar da toplumsal görünürlüklerinin daha fazla olduğu ve bu kesime yönelik olarak inşa edilen mekanlar medyada daha fazla yer kapladığı ve gelişmiş pazarlama teknikleri kullanıldığı için, piyasada ve gündelik yaşama dair imgelemde, daha baskın hale gelebilmektedir. Böylece ideal yaşamın güvenli, kapalı (korkuya yer olmayan) ve kişiye özel hissi veren ve eğlence, boş zaman ya da yaşam tarzı odaklı mekanlar içinde geçen, kurgulanıp tasarlanabilecek, dolayısıyla sorunsuz ve kişisel zevke göre üretilebilecek bir “şey” olduğu algılaması üst sınıflardan süzülerek alt sınıflara doğru yayılmaktadır. Kentleşme biçiminde hakim olan tipoloji, karlılık, inşa kolaylığı, yasal altyapı ve yatırımın belirlediği piyasa koşulları ile medyanın ve pazarlama yöntemlerinin yönlendirdiği kitle kültürü ile biçimlenmektedir. Bu kentleşme biçimi, özel mekan odaklı bir yaşamı yüceltmektedir.

Özel mekan odaklı kentleşmede, konut alanlarının da “site” tipi kapatılmış, güvenli ve kendi içinde bazı boş zaman aktivitelerine olanak tanıyan bir yapılaşma biçimiyle inşa edildiği görülmektedir. Bunlar kendi aralarında yoğunluk açısından farklılıklar gösterebilir de kurgulanmalarına temel oluşturan yaklaşım biçimi genel olarak aynıdır. Duvarlar ve bariyerlerle kapatılmış bu mekanlar, kendi içlerinde barındırdıkları bazı nitelikler dolayısıyla belli bir yaşam tarzı ile özdeşleştirilmektedir. Otoparklar, yeşil alanlar, sosyal tesisler ve spor alanları gibi olanakları nitelikli tasarım iddiasıyla sağlayan bu siteler, hem güvenlik hem de özelleşmiş bir yaşam vaat eder. Duvarlar, bu konut alanlarının kamusal mekanlardan soyutlanmasını sağlar. Sonuçta, sokaklar, parklar ve diğer kamusal mekanlar, literatürde sıkça vurgulanan canlı kamusal hayatı oluşturacak karma kullanımdan yoksun hale gelirler. Son dönemde ortaya çıkan tipler, karma kullanım adı altında kendi içinde, birden çok kullanım biçimini (konut, ofis, alışveriş merkezi gibi) bir araya getirirken, kentin kamusal mekanlarına sırtlarını dönmektedirler. Ayrıca büyük toprak parçaları üzerine kurulmuş olmaları, sokak ve cadde kullanımında yayaların aleyhine bir ortam oluşturmaktadır. Sitelerden oluşan kent parçaları, içinden geçilemeyen, etrafından dolaşılabilen kör alanlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla, kamusal mekanla ilişki ve kamusallık derecesi, bu türden duvarlar ve güvenlik önlemleri ile

soyutlanmış projelerde, bir soru işareti olarak kalmaya devam etmektedir. Levy (1999: 83), bu kentsel dokuyu, özerk (otonom), binaların açık alanlar ve sokaklarla ilişkisinin kurulmadığı bir kentsel biçim olarak tanımlar; gerçekte kentsel dokuyu oluşturan tüm öğelerin birbiri ile ilişkisiz hale geldiği tespitini yapar ve şu soruyu sorar: “böyle bir kentsel dokudan bahsedilebilir mi?” Bu temel soru, kentsel kamusal mekanlar üzerine yapılan araştırmalarda, bu konudaki kuramsal yaklaşımlarda ve geliştirilen modellerde, genel itibarıyla olumsuz yanıtlanmaktadır. Ancak Levy'nin (1999) de belirttiği gibi bu konuda kentleri analiz edebilmek için eleştirel ve yeni yaklaşımlara gerek duyulmaktadır. Bu açıdan, kamusal yaşamın erozyonu ile özdeşleştirilen bu kentleşme biçiminin, toplumsal ayrışma ile tanımlanan yeni yaşam tarzları ile birlikte kamusal mekan kullanımında ne tür değişikliklere yol açtığı, önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. İstanbul: Kadıköy ve Ataşehir Örnekleri

İstanbul'un son dönem kentleşme biçimi değerlendirildiğinde, özel alan odaklı kentleşme yoluyla gelişen yerler ile kamusal ve özel mekân ilişkisinin daha dengeli ve doğrudan kurulduğu eski merkezi alanlardaki kamusal mekânların kullanım farklılıklarının ortaya çıkarılması kentteki müşterek hayatın geleceğinin tespiti açısından çok önemlidir. Yapılan araştırmada, İstanbul'da eski ve morfolojik açıdan geleneksel olarak gelişmiş bir ilçe olan Kadıköy merkezi ile son dönem özel mekan odaklı kurgulanarak proje bazlı kentleşen Batı Ataşehir'de, kamu mülkiyetindeki ve bakımı ve işletmesi yerel yönetimler tarafından yapılan iki farklı bölgedeki kamusal mekanlar, kullanıcı profili, kamusal mekan kullanımı ve katılım boyutları açısından ele alınmıştır. Araştırma çerçevesinde bu mekanlarda anketler, gözlemler, mülakatlar ve belediye yetkilileri ile görüşmeler yapılmıştır.

Harita 1. Kadıköy'de Mehmet Ayvalıtaz Meydanı ve Bahariye Caddesi ve odaklar

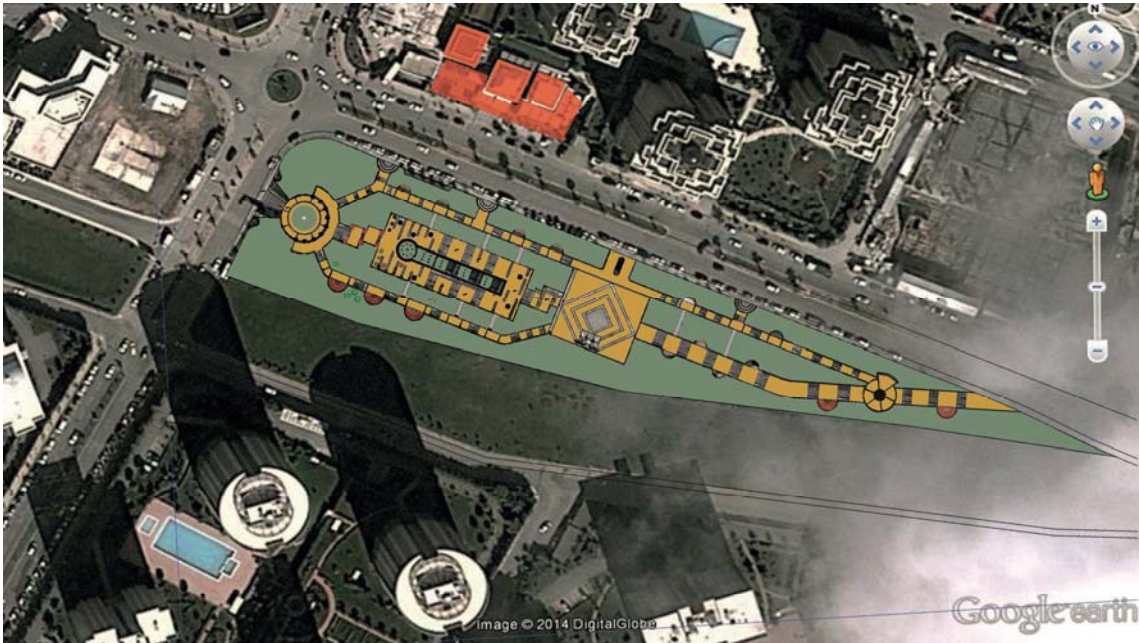
Karşılaştırmaya temel olarak alınan yerler Kadıköy’de Bahariye Caddesi¹ ve sonundaki Mehmet Ayvalıtış Meydanı olarak belirlenmiştir. Kullanıcı ve kullanım açısından çeşitlilik ve canlılık sunduğu izlenimi veren Bahariye Caddesi’nin karma kullanımlı olması ve çevresinde bulunan farklı ve çeşitli kullanımlar (sinemalar, tiyatrolar, kültür merkezleri, yeme içme mekânları, parklar ve çeşitli gereksinimlere hitap eden dükkânlar) insanları buraya çekmektedir (Harita 1, Resim 1, Resim 2). Buna karşın Batı Ataşehir kesiminde buna benzer bir kentsel mekân bulmak mümkün olmasa da bu açıdan en canlı görünen cadde olan ve üzerinde birkaç kafe ve restoran bulunan Ataşehir Caddesi ve bu caddeye bitişik Cumhuriyet Meydanı ve Parkı araştırma alanı olarak seçilmiştir (Harita 2, Resim 3, Resim 4). Bu alan hem Batı Ataşehir’i çevresine bağlayan ana caddelerden birisidir hem de üzerinde yoğun kullanılan yeme içme mekânları bulunmaktadır.

Resim 1. Bahariye Caddesi, 27 Ağustos 2014, Ebru Firdin Özgür

Resim 2. Mehmet Ayvalıtış Meydanı, 27 Ağustos 2014, Ebru Firidin Özgür

Harita 2. Ataçehir'de Cumhuriyet Parkı ve Meydanı ve yeme-içme mekanları

Resim 3. Ataşehir Cumhuriyet Meydanı ve Parkı, 7 Haziran 2013, Barış Gögüş

Resim 4. Ataşehir Bulvarı, yeme-içme mekanları, 7 Haziran 2013, Barış Gögüş

Batı Ataşehir’de alışveriş işlevi ile bütünleşmiş ve yayalaştırılmış bir cadde bulunmamaktadır. Ataşehir Caddesi’nin yapılaşma biçimi ve çevrede bulunan çok sayıdaki alışveriş merkezleri bu caddenin (şimdilik) perakende ticareti ile bütünleşmesini engellemiştir. Her iki alanın ortak özelliği, kamusal mekânların planlama, tasarım, uygulama, işletme ve bakımlarının kamu tarafından belediyeler eliyle yapılmasıdır. Bu alan çalışmasının hedefi, farklı yerleşme özellikleri gösteren ve farklı bir kent yaşamı deneyimlenen iki semtteki kamusal mekanlarla ilgili kullanıcıların profillerini, mekanla kurdukları ilişkiyi ve bu mekanlara dair görüşlerini karşılaştırmaktır. Böylece, literatürde tanımlanan toplumsal ayrışma, kamusal mekânların özelleşmesi, demokrasi ve insan hakları ile ilişkisi konularında kullanıcıların düşünceleri ile ilgili olarak İstanbul’daki bu iki alan arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığı, varsa ne tür farkların bulunduğu incelenebilecektir. Kentlerde mekânsal parçalanma ve sosyal ayrışma ile kendini gösteren yeni kentleşme biçimi, kamusal mekânlar açısından da sorgulanması gereken bir durumu oluşturmaktadır. Sitelere ya da rezidanslara çekildiği tespiti yapılan grupların kamusal mekânlarla kurdukları ilişki araştırılmalıdır.

Eylül – Ekim 2014 tarihleri arasında sabah 11.00 ile akşam 20.45 arasında çeşitli saatlerde yürütülen saha çalışmasında, Kadıköy’de, Bahariye Caddesi ve Moda tarafında caddenin bitimini oluşturan Mehmet Ayvalıtış Meydanı’nda, toplam 170 adet anket, Batı Ataşehir’de, Cumhuriyet Parkı ve parkın bir bölümünü oluşturan meydana toplam 130 adet anket yapılmıştır. Araştırmanın kaynakları kısıtlı olduğundan, ancak kısıtlı sayıda anket çalışması yapılabilmektedir. İkinci olarak kartopu yöntemi ile ulaşılan, bu civarda oturan kişilerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Her iki alanda da alanın geçmişine göre, görece olarak uzun yıllardır ikamet edenler seçilmiştir. Tümü çalışan kesimden olan, Ataşehir’de 5, Kadıköy’de 4 kişi ile görüşülmüştür. Üçüncü olarak Kadıköy Belediyesi, Plan ve Projeler Müdürü ve bir çalışan ile 26 Şubat 2014 tarihinde, Ataşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürü ve bir çalışan ile 19 Mart 2014 tarihinde görüşülmüştür.

Araştırma bulguları:

Kullanıcı profili ve çeşitliliği:

Bahariye Caddesi’nin sunduğu işlevlerin niteliğine bağlı olarak daha çok gençleri kendine çekmekte, buna karşın Ataşehir’deki gibi park karakterli alanlarda her yaş grubundan kullanıcılar bulunmaktadır. Eğitim ve istihdam açısından büyük oranda farklılık gözlenmemiştir. Eğitim düzeyi açısından her iki alanda da yüksek eğitim almış kesimin oranı, Türkiye ve İstanbul ortalamasının çok üzerindedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, yüksek eğitim olanağı bulamayan kesimlerin bu mekânlarda temsilinin zayıf olduğu söylenebilir. İstihdam açısından Kadıköy’deki ve Ataşehir’deki mekânları kullananlar arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmamıştır. Ancak, her iki mekanda da çalışanlar içinde yokluğu en fazla görülen kesim, yönetici sınıftır.

Bu sonuçlara göre her iki alanın kullanıcıları arasında toplumsal ve ait hissettikleri sınıfsal konum açısından çok büyük bir farklılık olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Batı Ataşehir ve Kadıköy’de yaşayanlarla yaptığımız görüşmeler de orada oturanların bu mekanlarla nasıl bir ilişki kurduklarıyla ilgili bir fikir vermektedir. Görüşmelerde, Kadıköy ve Batı Ataşehir’de yaşayanlara bu mekanları kullanıp kullanmadıkları sorulduğunda, Kadıköylüler olumlu yanıt verirken, Ataşehir’de yaşayanlar çeşitli nedenlerden parkı ve meydana kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Anketler ve görüşmeler kullanıcıların ve yöneticilerin kimleri orada istemediklerini de ortaya koymuştur. Kamusal mekânların kullanım biçimleri açısından her iki yer için de ilk sırada gelen istenmeyen kullanımlar, alkol alınması ve kaykaycılar gibi, orada bulunanlar için tehlikeli ya da düzeni bozucu olarak görülen kullanım biçimleridir. İstenmeyen kesimler ise her iki yerde ilk sırada tineriler ve dilenciler olarak dile getirilmiştir. Bu kesimler, genelde toplumun ötekileştirdiği ve norm dışı kabul ettiği kesimler olarak ortaya çıkmaktadır. Tineri ve dilencilere daha yoğun rastlanılan Kadıköy Belediyesi'nin bu kesimlerin kamusal mekânlardan çıkarılması için özel güvenlik önlemlerine başvurulmasını salık vermesi de önemlidir. Bu açıdan belediyenin ve yaşayanların "istenmeyen" olarak gördükleri kesim örtüşmekte, bu kesimlerin kamusal mekanlardan uzaklaştırılması ve bunun için güvenlik önlemlerine başvurulması bir çözüm olarak görülmektedir. Bu durum, kentlilik, vatandaşlık ve kamu düzeni kavramlarının, eşitlik ve erişim özgürlüğünün karşısında konumlanabildiğini göstermektedir. Dolayısıyla Kohn'un (2004) ve Mitchell'in (1995) belirttiği gibi "kamusal mekanların uygun kullanıcılar ve kullanımlar için düzenlenmesi" düşüncesini bu yaklaşımın oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bununla bağlantılı olarak kullanıcıların büyük oranda güvenli olarak tanımladığı bir alan için ek güvenlik önlemi alınması talebi, belediyelerin yaklaşımlarının da gerekçesini oluşturmaktadır. Kullanıcılar, güvenlikle ilgili bir sorun yaşamadıkları halde, güvenliği bir sorun olarak algılamaktadırlar.

Kullanım amacı ve nedeni

Ataşehir'de mekânın niteliklerine paralel olarak dinlenmek/trafi izlemek, spor ve yürüyüş yapmak kullanıcıların en tercih ettiği aktivitelerdir. Aktivitelerin niteliğine bakarak, mekânların genel olarak daha bireysel çağrışımları olan aktiviteler için kullanıldığını, arkadaşlarla buluşmak, ailece vakit geçirmek gibi daha sosyal aktiviteler içinse çekici olmadığı söylenebilir. Özellikle, anket yapılan kullanıcılardan bu semtte oturmeyenler, sıralanan bütün kullanım amaçları için olumsuz görüş belirtmişlerdir. Kadıköy'de ise arkadaşlarla buluşmak ve yeme içme gibi sosyal nitelikli aktiviteler olarak ön plana çıkmaktadır.

Kullanım nedenlerine bakıldığında Ataşehir'de parkın eve/işe yakın olması ilk tercih olarak öne çıkmaktadır. Kadıköy'deki mekanlar aydınlatma, bakım ve temizlik, yürüyüş kolaylığı ve benzeri fiziksel nitelikler için kullanıcılar tarafından yetersiz bulunurken, Batı Ataşehir ise bu tür ortam koşulları açısından yeterli görülmektedir. Kadıköy'de kullanıcıların beğenmedikleri özellikler buranın merkezi olmasıyla ilgili olarak kalabalık ve gürültülü olmasıdır. Mekânda yapacak bir şey olmaması dolayısıyla sıkıcı ve ıssız olması Batı Ataşehir için kullanıcıların en çok şikayet ettikleri durum olarak öne çıkmaktadır. Bu anlamda, her ne kadar özelleşmenin bir biçimi olarak eleştirilse de (Banerjee,2001) mekânların, diğer işlevlerle desteklenmesi (alışveriş, yeme içme ya da kültürel işlevler gibi) kullanımını artırmaktadır. Bu açıdan Mehmet Ayvalıtış Meydanı, küçük olmasına rağmen, farklı kullanımlarla daha çok değerlendirilen bir yer niteliği göstermektedir. Gözlemlerimize göre, sadece bir park ve meydan olarak oturma ve dinlenme alanı olarak kullanılmasının yanında, özel bir düzenlemesi olmasa da çocuklar için kısa süreli oyun alanı, zaman zaman da bir açık hava sineması ya da toplanma ve forum alanı olarak kullanılmaktadır. Gündüz vakitlerinde daha çok orta yaş üzeri kesim, özellikle hafta sonu akşam saatlerinden itibaren gençler kullanıcıların çoğunluğunu oluşturmaktadır.

Kullanım sıklığı her iki mekan için en büyük farklılık olarak ortaya çıkmaktadır. Kadıköy'deki mekanları her gün kullananların oranı Ataşehir'e göre oldukça yüksektir. Geçirilen süre açısından ise Kadıköy'deki kullanıcıların daha uzun saatler bu mekanları kullandığı, Ataşehir'de geçirilen süreninse son derece kısıtlı olduğu görülmektedir. Ayrıca boş zaman geçirilen yerler açısından da her iki mekan kullanıcıları farklılaşmaktadır. Alışveriş merkezleri Ataşehirliler için

güçlü bir seçenek oluştururken, buldukları yere en yakın park ve meydan en az tercih ettikleri yerdir. Bu durumun temel nedeni, mekansal olarak güçlü bir kimliğin olmaması dolayısıyla çekiciliğinin oluşmamasıdır. Kadıköy ise tam tersi bir tablo sergilemektedir.

Mekânlara ulaşım biçimi de Kadıköy'ün merkezi konumu ve işlevleri dolayısıyla Batı Ataşehir'e göre farklılık göstermektedir. Batı Ataşehir'de yaya ve özel araç ile ulaşım ön plana çıkarken Kadıköy'de yaya ve toplu taşıma ile ulaşım ön plandadır. Batı Ataşehir'de herhangi bir araç kullanmadan gelenlerin büyük bir oranla çoğunlukta olması bu mekânların semt içerisindeki yakın mahallerden gelenlerin genel olarak kullandığı mekânlar olduğunu göstermektedir. Önemli bir merkez olan Kadıköy'le karşılaştırıldığında, Batı Ataşehir semt içerisinde yaşayanların faydalandığı, daha ziyade yerel nitelikli, belli amaçlar için kısa bir süreliğine uğranan mekânlardır denebilir. Batı Ataşehir'de oturanlar yaşam alanlarının bir parçası olan park ve meydanı daha ılımlı bir yaklaşımla değerlendirirken, Ataşehir dışında yaşayanlar, belki de duygusal bir bağ kurulamadığından, mekânla ilgili olarak çok daha olumsuz görüş belirtmişlerdir.

Mekânın kullanım sıklığı ve boş zaman geçirme tercihleri, yerle ve komşularla ilişki ile birlikte değerlendirildiğinde, kentleşme biçiminin yani kentsel ortamın biçimlenmesi ve işlevlerinin belirleyici olduğu görülmektedir. Görüşmelerden, kullanıcı çeşitliliği ve yerle kurulan ilişkilere dair iki önemli sonuç daha ortaya çıkmıştır. İlki, Kadıköy'ün sunduğu kentsel doku ve işlevlerin, yaşayanlar arasında ilişki kurmak açısından daha olumlu bir ortam oluşturmasıdır. Hem kamusal mekânda karşılaşma tanışma hem de komşuluk ilişkisi geliştirme açısından, Kadıköy'ün karma işlevli yapısı, sokak dokusu ve mahalle ortamı, daha verimli bir kentsel yaşam sunmaktadır: Kişiler, hem komşuluk ilişkisi geliştirmeye açık olmakta hem de esnafla tanışıklık ilişkisi geliştirmektedir. Alışveriş yapmak için yalnızca sokağa çıkmanın yetmesi, insanları sokakları kullanmaya itmektedir. Buna karşın Ataşehir'in içe dönük, özel mekân odaklı konut ve alışveriş mekânları ile biçimlenen yapısı, burada yaşayan kesimin kültürel ve sınıfsal tercihleri ile birleşince, ilişki kurmak, hatta komşu olmak daha çok bireysel bir tercih olarak ortaya çıkmaktadır.

“Komşularımızı tanımıyoruz ki. Komşum olup olmadığını bile bilmiyorum.” (Ali Rıza, 44)

“Bilmiyoruz, tabii. Bazen mesela havuzda görüyorsunuz ama muhabbet etmediğiniz için karşılaşsanız bile selam vermiyorsunuz. Çünkü genelde asansörde bile insanlar burada pek selamlaşmıyor.” (Serhat, 44)

“Bizim blokta var 2-3 tane filan. Eşler gidiyorlar kahve içiyorlar, spora gidiyorlar filan. Rastlıyoruz birbirimize.” (Yavuz Selim, 44)

Komşuluk ilişkisi ve tanışıklık geliştirmede yaş (genç ya da orta yaş üzerinde olmak, benzer yaşta çocuk sahibi olmak), istihdam (iş yerinden tanışmak ya da ev hanımı olmak), kişisel tercihler (kiracıları geçici algılayıp komşu olarak görmemek, ortak mekânları bireysel kullanmak) gibi değişkenler belirleyici etkenler olarak ortaya çıkmaktadır.

Buna karşın Kadıköylülerin yer ile ilişkileri daha güçlüdür:

“Alışveriş yapmak için mahalledeki bakkal, market, pazar gibi lokal yerleri seviyorum. AVM'ye gitmeyi pek sevmiyorum ancak indirimden alacağım bir şey varsa gidiyorum. Aidiyet duygusu veriyor, çok hoşuma gidiyor. Yani adım başında bir arkadaşımın olması. (...) Sokakta kalsam gideceğim bir sürü ev var, çok hoşuma gidiyor o yüzden. Mahalleye gelince eve gelmiş gibi oluyorum.” (Handan, 47)

“Kadıköy, hâlâ iyi bir muhit. Çok az bozulmuş durumda gerek yapısal olarak gerek içerik olarak. Gerçi hızla bozulmakta ama. Her yere yakınlığı var. Hâlâ küçük bir kasabada yaşıyormuş gibi hissedebiliyor insan. Çok fazla izole değil en azından çevreyle. Sokakta yürürken tanıdığınız bir sürü insanla karşılaşabiliyorsunuz, bir sürü dükkancı ile selamlaşabiliyorsunuz, hal, hatır sorabiliyorsunuz. Hâlâ bu gibi şeyler mevcut.” (İlhan, 57))

Yönetim, Katılım ve Kamusal Alan Boyutu

Kamusal mekânların ele alındığı bir diğer boyut, yönetim boyutudur. Alanların mülkiyeti ve bakımı kamuya aittir. Giriş çıkış kontrolü, kapı, duvar gibi kısıtlayıcı tasarım öğeleri bulunmamaktadır. Özel ya da kamunun sağladığı güvenlik elemanları yoktur ve herkese açıktır. Bu nitelikleri ile literatürdeki kamusal mekân tanımlamasıyla örtüşmektedirler. Bu mekânların yönetimi ve kullanıcıların ya da halkın rolleri açısından bakıldığında, her iki belediyenin yaklaşımları birbirine benzerdir. Kamusal mekânların özelleştirilmesine karşı bir söylem benimseyen her iki belediye, kullanıcıların ve yaşayanların görüşlerini önemstediklerini ve dikkate aldıklarını belirtmiş, kamusal mekânların projelendirilmesinde her kesimin kullanabilmesinin öncelikli hedef olarak benimsendiğini söylemişlerdir. Özellikle engelliler, yaşlılar ve çocuklar gibi dezavantajlı grupların kullanımını kolaylaştıracak uygulamaların hedeflendiğini de vurgulamışlardır. Buna rağmen, kullanıcılar ile yapılan anket çalışmalarından çıkan sonuçlar, engellilerin bu mekânları kullanamayan tek toplumsal kesim olarak görüldüğü yönündedir.

Katılım konusunda Kadıköy Belediyesi'nin yaklaşımı diğer belediyelerden bir adım önde olmasına rağmen, katılım koşullarının belli bir olgunluk düzeyine erişemediği görülmektedir. Kadıköy Belediyesi anket dışında yaşayanlar ve esnafla katılım toplantıları düzenlediğini belirtmiştir. Ayrıca sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapmaktadır. Türkiye'de planlama sisteminde aktif katılımın tanımlanmadığı bir gerçektir. Kullanıcılara çok çeşitli kanallarla erişim imkânı ve katılımın çok farklı boyut ve biçimleri varken, proje tanıtmak, anket yapmak, toplantı düzenlemek ve dilekçelere yanıt vermek dışında bir katılım sürecinden bahsedilememektedir. Katılım kültürünün gelişmemiş olması, halkın bu konuda bilinçsiz olması da bir etken olarak değerlendirilmelidir. Ancak yine de halkın tepkilerini açıkça ortaya koyduğu, bunun da belediyeler tarafından dikkate alındığı yetkililer ile yapılan görüşmelerde ifade edilmiştir.

Katılım ve yönetim bağlamında yaşayanlarla yönetimler arasında sürekli bir iletişimden çok belediye uygulamalarının beğenilmesi ya da beğenilmemesine bağlı olarak olumlu ya da olumsuz tepkiler üzerine kurulu bir ilişki biçimi bulunmaktadır. Ataşehir'de, site içinde yaşayanların, kamusal mekânlarla belediyeyi ilişkilendirmedikleri, aksine belediyeyi yalnızca altyapı (kanalizasyon ve yollar) ile ilişkilendirdiği görülmüştür. Bu da kapalı sitelerin kendi içlerinde bulundurduğu ortak mekânların bu sitelerde yaşayanlar için kamusal mekân, özel site yönetimininse belediye yerine geçmesinin bir sonucudur. Ayrıca Ataşehir Belediyesi yetkilileri yaklaşım olarak bir yandan herkese açık ve her kesimin kullanabileceği kamusal mekânlar ve parklar yaratmaktan bahsetmekteyken diğer yandan Batı Ataşehir kesiminin geri kalan kısımdan daha prestijli olduğunu, bu kesimdeki açık alanları daha prestijli yerler haline getirmek istediklerini belirtmişlerdir. Buna karşın, daha yoksul kesimin yaşadığı mahallelerde sıradan parkların yapılmasının yeterli olacağı görüşündedirler. Bu anlamda belediyenin yaşayan kesimin sınıfsal konumuna göre tasarım yapmak gibi bir kaygısının olduğundan bahsedilebilir.

4. Sonuç:

Kavramsal boyutta, kamusal mekânların kentteki temel rol ve işlevleri iki katmanda ele alınabilir. İlki, kişilerin gündelik yaşamlarının önemli bir parçasını oluşturan boyuttur: kamusal mekânların kentlilere sağladığı dinlenme, etrafı izleme, arkadaşlarla buluşma, rahatlama gibi rekreatif işlevinin yanı sıra kendinden farklı olanla bir arada bulunmayı, tanımayı sağlayan işlevidir. Hem anket katılımcıları hem de görüşme yaptığımız kişiler, bu işlevi ön plana çıkarmışlardır. Bu işlevlerle bağlantılı diğer buluşma ve boş zaman geçirme aktiviteleri olan yeme içme, gezinme ve alışveriş işlevi kamusal mekân kullanımında temel amaçlar olarak ortaya çıkmıştır.

Kamusal mekânların ikinci işlevi ise demokratik haklar bağlamında ortaya çıkmaktadır ki kamusal alanın oluşmasında, halkın doğrudan görünürlüğüne sağlayan yegâne araç, toplanma ve gösteri yapma hakkının kullanıldığı kamusal mekânlardır. Bu açıdan hem anket katılımcıları hem görüşmeciler hem de belediyelerden görüştüğümüz yetkililer, kamusal mekânların, kişilerin temel hak ve özgürlükleri bağlamında demokratik haklarının kullanımını sağlayan alanlar olarak görülmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bununla birlikte, literatürde tanımlandığı gibi bu mekânların “herkese ait” mekânlar olarak görüldüğü ve öyle kalması gerektiği de anket sonuçlarında baskın olarak dile getirilen görüştür. Bu iki işlevi ile ele alındığı zaman, İstanbul’un iki farklı alanında eski bir merkez olan Kadıköy ile yaklaşık son on yıldır gelişmekte olan Batı Ataşehir’de yapılan çalışmalar, kişilerin kamusal mekânları değerlendirmede benzer tutumlar içinde olduğunu göstermektedir. Kamusal mekânların, algılanan niteliğinin tam kamusalıktan yana olduğu söylenebilir.

Araştırma sonucunda planlama yaklaşımının ve kentleşme biçiminin, kamusal mekan kullanımında da belirgin etkileri olduğu görülmüştür. Kapalı siteler ve alışveriş merkezleri ile örülü Ataşehir ile kamusal ve özel mekan ilişkisinin daha doğrudan ve kendi dinamikleriyle dönüştürülerek kurulduğu Kadıköy’de, kullanıcılar ve yaşayanların kamusal mekanlarla, kentle, hatta komşuları ve yaşadıkları çevreyle ilişkilerinin farklı geliştiği, planlama yaklaşımlarının da bazı temel farklılıklar taşıdığı görülmüştür.

Her iki alan da kullanıcı çeşitliliği açısından kısıtlı kalmıştır. Özellikle Kadıköy’deki mekanlar, böyle bir merkezden beklenebilecek çeşitliliği yansıtmamaktadır. Burada, İstanbul genelinde toplumun kullandığı kamusal mekanların ayrıştığına (alt ve üst sınıfların başka mekanlarda bulunduğu) dair bir ipucu çıkmaktadır, ancak bu konuda kesin yargıya varabilmek için daha geniş bir araştırma yapılmalıdır.

Kadıköy ile Ataşehir’deki kamusal mekanlar arasındaki en büyük farklılıklar; Kadıköy’ün büyük oranda kimliğinden, işlevleri ve erişim kolaylığından kaynaklanan avantajlarıdır: buradaki mekanların müdavimleri vardır ve insanlar buralarda uzun süre vakit geçirebilmektedir. Ataşehir’deki gibi bir kentsel doku içinde ise böyle çekici ve kimlikli mekanların oluşmadığı görülmektedir. Bu mekanlar kısa süreli kullanılan ve geçilen yerler olma niteliği taşıırken, kullanıcıların boş zamanlarını geçirmek için tercih ettikleri yer büyük oranda alışveriş merkezleri olmaktadır. Dolayısıyla, mekansal dokunun niteliği, barındırdıkları işlevler ile birlikte çekici ya da itici kentsel mekanlar ortaya çıkarmakta, bu durum da kamusal mekan kullanımını doğrudan belirlemektedir. Yani morfolojik açıdan Ataşehir’deki mekanların kimlik kazanmadığı, insanlar için çekici olabilecek destekleyici işlevlerle buluşmadığı görülmektedir. Bu durum, Ataşehir’deki mekanların bakımlı, güzel, güvenli bulunmasına rağmen ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, kentsel doku ve işlevlerin insanların toplumsal ilişki geliştirip geliştirmemesi ile de ilişkili olduğunu destekleyen sonuçlar çıkmıştır. Kadıköy’deki mekanlar komşuluk, tanışıklık ve sosyalleşme açısından daha olumlu bir ortam sunmaktadır,

buna rağmen çeşitlilik açısından kısıtlı kalması, bu potansiyelin yeterince kullanılmadığını düşündürmektedir.

Sonuç olarak, literatürde tanımlanan canlı ve çekici kamusal mekan niteliklerinin, günümüz özel hayat odaklı yaşamına rağmen geçerliliğini koruduğu, bu özel yaşam vurgusuna uygun olarak piyasa yönlendirmesiyle hakim olan özel mekan odaklı yeni kentleşme biçiminin, bu çekiciliği yaratmak bir yana tam tersi etki yaptığı, açıkça görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Adut, A. 2013. A Theory of The Public Sphere, *Sociological Theory*, Volume 30, Issue 4, s. 238-262
- Akkar Ercan, M. 2010. Less Public Than Before, *Whose Public Space?* içinde, s. 21-50, Ed. Madanipour, Ali, Routledge
- Atkinson, R. 2003. Domestication by Cappuccino or a Revenge on Urban Space? Control and Empowerment in the Management of Public Spaces. *Urban Studies*, 40(9)
- Banerjee, T. 2001. The Future of Public Space: Beyond Invented Streets and Reinvented Places. *Journal of the American Planning Association*, 67(1), 9–24.
- Berney, R. 2010. Learning from Bogotá: How Municipal Experts Transformed Public Space. *Journal of Urban Design*, 15(4), 539–558.
- Carmona, M. 2010a. Contemporary Public Space: Critique and Classification, Part One: Critique, *Journal of Urban Design*, Volume 15 Issue 1, s. 123-148
- Carmona, M. 2010b. Contemporary Public Space, Part Two: Classification, *Journal of Urban Design*, Volume 15 Issue 2, s. 157-173
- Cuthbert, R. A. 2006, *The Form of Cities: Political Economy and Urban Design*, Blackwell Publishing
- De Magalheos, C. 2010. Public Space and Contracting-out of Publicness: A Framework for Analysis, *Journal of Urban Design*, vol. 15, no 4, 559-574
- Firidin Özgür, E, Sayın T, Seçer S, Göğüş, B. 2014. *Kamusal Mekan Kullanımının Özel Alan Odaklı Kentleşme Biçimi İçinde Dönüşümü: İstanbul, Kadıköy ve Ataşehir Örnekleri*, MSGSÜ BAP Birimi, yayınlanmamış Araştırma Projesi, Proje No. 2013/11, İstanbul.
- Garcia-Ramon, M. D., Ortiz, A., ve Prats, M. 2004. Urban planning, gender and the use of public space in a peripheral neighbourhood of Barcelona. *Cities*, 21(3), 215–223.
- Habermas, J. 2003. *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*, çev: Mithat Sancar, Tanıl Bora, (Almanca ilk basım, 1962) İletişim Yayınları, İstanbul
- Kohn, M. 2004. *Brave New Neighbourhoods, the privatization of public space*, Routledge
- Langstraat, F., Van Melik, R. 2013. Challenging the “End of Public Space”: A Comparative Analysis of Publicness in British and Dutch Urban Spaces. *Journal of Urban Design*, 18(3), 429–448.
- Levy, A. 1999. Urban morphology and the problem of the modern urban fabric: some questions for research, *Urban Morphology*, 3(2), 79-85.

- Madanipour, Ali, 1999, Why are the Design and Development of Public Space Significant for Cities?, *Environment and Planning B: Planning and Design*, Volume 26, s. 879-891
- Madanipour, A. 2010, Marginal public spaces in European cities, *Whose Public Space?* içinde, ed. A. Madanipour, Routledge, s. 111-130
- Mitchell, D. 1995. The End of Public Space? People's Park, Definitions of the Public, and Democracy. *Annals of the Association of American Geographers*, 85(1), 108–133.
- Mitchell, D. 2003. The Right to the City: Social Justice and the Fight for Public Space, The Guilford Press.
- Németh, J., ve Schmidt, S. 2011. The privatization of public space: modeling and measuring publicness. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 38(1), 5 – 23.
- Nemeth, J. 2009. Defining a Public: The Management of Privately Owned Public Space. *Urban Studies*, 46(11), 2463–2490.
- Sennett, R. 2010, *Kamusal İnsanın Çöküşü*, 3. Basım, (İngilizce ilk basım: 1992) Ayrıntı, İstanbul.
- Varna, G., Tiesdell, S. 2010. Assessing the Publicness of Public Space: The Star Model of Publicness. *Journal of Urban Design*, 15(4), 575–598.
- Van Melik, Van Aalst, Van Weesep. 2007. Fear and Fantasy in the Public Domain: The Development of Secured and Themed Public Space. *Journal of Urban Design*, Vol. 12, No. 1, 25-42.

ⁱ Caddenin resmi adı General Asım Gündüz Caddesi olmakla birlikte günlük hayatta bu isim kullanılmamakta ve cadde, Bahariye Caddesi olarak anılmaktadır. Bu yüzden araştırmada da herkesçe bilinen ismi kullanılmıştır.